

**MAKTAB DAVRIDAGI DO'STLIK MUNOSABATLARINING
PSIXOLOGIK AHAMIYATI**

Hodjayeva Dilfuza Baxtiyorovna

Farg'ona shahar 5-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktab yoshidagi o'quvchilarning do'stlik munosabatlari va ularning psixologik rivojlanishdagi o'rni tahlil qilinadi. Do'stlik o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, emotsional barqarorligi va shaxsiy o'sishida muhim omil sifatida qaraladi. Maqolada do'stlikning turli yosh bosqichlarida qanday shakllanishi, uning shaxsiy xatti-harakatlarga ta'siri, hamda salbiy ijtimoiy tajriba (masalan, tashlab ketish, rad etilish)ning psixologik oqibatlari yoritilgan. Tadqiqotda maktab muhitining o'quvchilar o'rtasida sog'lom ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishdagi roli ham ko'rib chiqiladi. Mazkur maqola psixologlar, pedagoglar va ota-onalar uchun foydali tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi.*

Kalit so'zlar: *do'stlik munosabatlari, maktab psixologiyasi, o'quvchilar rivojlanishi, ijtimoiy moslashuv, emotsional barqarorlik, maktab muhiti, psixologik rivojlanish.*

Maktab yoshi – bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Bu davrda o'quvchilar birinchi marta jiddiy ijtimoiy munosabatlarga kirishadilar, do'st orttiradilar, jamoadagi o'z o'rnini belgilay boshlaydilar. Do'stlik esa aynan shu davrda shaxsning emotsional va psixologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Do'stlar bilan o'zaro fikr almashish, qo'llab-quvvatlash va birgalikda faoliyat olib borish – bu bolaning ijtimoiylashuvi va shaxs sifatida shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Maqola tahliliy-metodik yondashuv asosida yozilgan bo'lib, mavjud psixologik nazariyalar (masalan, Eriksonning psixososial rivojlanish bosqichlari, Vygotskiyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasi) asosida do'stlikning o'quvchi

psixikasiga ta'siri ko'rib chiqildi. Bundan tashqari, mavjud ilmiy adabiyotlar, tajriba asosidagi kuzatuvlar va pedagogik psixologiyaga oid izlanishlar asos qilib olindi.

1. Shaxsiy rivojlanishdagi o'rni

Do'stlik bolalarda o'z-o'zini anglash, o'z shaxsini baholash, ijtimoiy me'yorlarga moslashish jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Do'stlik munosabatlari orqali o'quvchi o'z shaxsini boshqalarning nigohida ko'radi, o'z fikrini himoya qilish, ijobiy yoki salbiy tanqidni qabul qilishni o'rganadi. Bu esa uning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi.

Masalan, bir o'quvchi do'sti bilan tortishganidan so'ng o'zining noto'g'ri harakat qilganini tushunib, kechirim so'rashi – bu shaxsiy ongli refleksiya va ichki rivojlanish belgisi hisoblanadi. Do'stlik orqali bolada o'z fikriga egalik qilish, mulohaza yuritish, empatiya va kechirimlilik kabi insoniy fazilatlar shakllanadi.

2. Emotsional barqarorlik va ruhiy sog'lomlik

Maktab davrida bolalar ko'p holatlarda stress, bosim va turli xavotirlarga duch keladilar. Do'stlik – bu stressni kamaytiruvchi, emotsional qo'llab-quvvatlovchi asosiy ijtimoiy omillardan biridir. O'zini tushungan, unga quloq tutadigan va hissiyotlarini baham ko'radigan do'stning mavjudligi o'quvchining psixologik sog'lomligini saqlab turadi. Psixologlar bu holatni “emosional tayanch guruhi” deb ataydilar.

Shuningdek, do'stlik orqali o'quvchi o'zining ijobiy va salbiy hissiyotlarini ifoda etish, boshqarish va tartibga solishni o'rganadi. Bu esa emotsional intellekt shakllanishiga olib keladi. Yuqori emotsional intellektga ega bo'lgan o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini boshqarishda, o'zaro munosabatlarda ancha muvaffaqiyatli bo'lishadi.

3. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Do'stlik ijtimoiylashuvning asosiy vositasi sifatida ijtimoiy ko'nikmalarning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabdagi do'stlik munosabatlari orqali o'quvchi quyidagi ijtimoiy ko'nikmalarni o'zlashtiradi:

- O'zaro muomala va muloqot qilish
- Hamkorlikda ishlash
- Guruhda o'z fikrini aytish va eshitish
- Boshqalarning fikrini inobatga olish

- Muammoli vaziyatlarda murosa qilish

Bu ko'nikmalar esa nafaqat maktab davrida, balki o'quvchining kelajakdagi shaxsiy va professional hayotida ham muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

4. Motivatsiya va o'qishga nisbatan munosabat

Do'stlik munosabatlari o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasini oshiruvchi omil sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Do'stlari bilan birga dars tayyorlash, bahamjihat topshiriqlarni bajarish o'quvchilarni faollikka undaydi. Ko'plab empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, do'stona sinf muhitida ta'lim samaradorligi ancha yuqori bo'ladi.

Shuningdek, o'z do'stlari tomonidan e'tirof etilgan, rag'batlantirilgan o'quvchi o'zini ijtimoiy jihatdan qadrli his qiladi va bu holat uning o'qishga nisbatan ijobiy munosabatini mustahkamlaydi.

5. O'z-o'zini baholash va ishonch hissi

O'quvchining o'zini qanday baholashi ko'p hollarda atrofidagi insonlar, ayniqsa yaqin do'stlarining unga bo'lgan munosabati bilan bog'liq. Do'stlarining e'tibori, yordamga tayyorligi, o'rtoqlik hissi o'quvchida o'ziga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi. Bu esa ijtimoiy faol, tashabbuskor va yetakchilik salohiyatiga ega shaxs sifatida shakllanishiga imkon beradi.

Aksincha, do'stlarsiz yoki chetlab o'tilgan bolalarda o'ziga past baho berish, yolg'izlik, xavotir va ijtimoiy izolyatsiya holatlari kuzatiladi. Ular ko'pincha darslarda sust bo'lishadi, tashqi olamdan yiroqlashishadi yoki ichki agressiyani to'plab yurishadi. Bu esa psixologik muammolarga olib kelishi mumkin.

6. Qiyin ijtimoiy tajribalar va ularning oqibatlar

Do'stlikka asoslangan sog'lom ijtimoiy muhit o'quvchilarni turli salbiy holatlardan himoya qiladi. Biroq ba'zi hollarda ijtimoiy chetlab qo'yish, tahqirlash (mobbing), do'stlikdagi xiyonat yoki ishonchsizlik holatlari o'quvchining psixologiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bunday vaziyatlarda o'quvchilarda:

- Depressiv holatlar
- Qiziqish yo'qolishi

- O‘z-o‘zini ayblash
- Ijtimoiy faollikning pasayishi
- Hatto tajovuzkorlik yoki o‘ziga zarar yetkazish kabi xavfli holatlar yuzaga kelishi mumkin.

Shuning uchun maktab psixologlari va pedagoglar sinf ichidagi do‘stlik munosabatlarini diqqat bilan kuzatishlari va noqulay ijtimoiy holatlarda zudlik bilan aralashuv olib borishlari zarur.

7. Sinfda ijtimoiy rol va maqomning shakllanishi

Do‘stlik munosabatlari sinfda o‘quvchilarning ijtimoiy maqomini belgilashda ham katta ahamiyatga ega. Kimdir sinf yetakchisiga, kimdir “maslahatchi”ga, kimdir “quvnoq” yoki “yordamchi”ga aylanadi. Bu rollar o‘quvchilarning o‘zlarini jamoadagi o‘rnini anglashlariga yordam beradi.

Ijtimoiy maqomning do‘stlik orqali shakllanishi o‘quvchilarning liderlik salohiyatini rivojlantirish, ijtimoiy javobgarlikni his qilish, boshqalarga nisbatan mas’uliyatli bo‘lish kabi fazilatlarini shakllantiradi. Bunda ijobiy do‘stlik aloqalari yetakchi shaxslarning paydo bo‘lishi va o‘zini jamiyatda tutishni o‘rganishiga zamin yaratadi.

8. Jins va yosh omillari do‘stlik munosabatlarida

Psixologik kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, do‘stlik munosabatlarining xususiyati jins va yoshga qarab farqlanadi. Boshlang‘ich sinflarda do‘stlik ko‘proq birga o‘ynash, vaqt o‘tkazish, umumiy qiziqishlar orqali shakllansa, yuqori sinflarda do‘stlik chuqur emotsional ishonch, sir saqlash va o‘zaro yordam asosida yuzaga keladi.

Shuningdek, qizlar orasida do‘stlik munosabatlari ko‘proq emotsional bog‘liqlik va yaqinlikka asoslangan bo‘lsa, o‘g‘il bolalarda bu munosabatlar ko‘proq faoliyat, o‘yin va musobaqa orqali shakllanadi. Ushbu farqlarni hisobga olgan holda pedagogik yondashuvlar va sinfdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish lozim bo‘ladi.

9. Do‘stlik orqali axloqiy qadriyatlarning shakllanishi

Do‘stlik munosabatlari orqali o‘quvchilarda sadoqat, vafodorlik, rostgo‘ylik, ishonch, halollik kabi axloqiy qadriyatlar shakllanadi. Har bir o‘quvchi do‘stlik munosabatida o‘z harakatlari uchun javobgarlikni his qiladi. Bir-birining hissiyotlarini

hisobga olish, sir saqlash, kerak bo'lsa, yordam berish kabi amaliy holatlar bolalarning ichki axloqiy dunyosini shakllantirishda muhim vositadir.

Aksincha, do'stlikdagi salbiy tajriba (masalan, do'stlikdagi xiyonat, yolg'on) esa axloqiy qarashlarning buzilishiga yoki salbiy xulosalarning shakllanishiga olib kelishi mumkin. Shu bois maktabdagi do'stlik aloqalari tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismiga aylanishi kerak.

Xulosa. Maktab davridagi do'stlik munosabatlari o'quvchining ruhiy va ijtimoiy sog'lom rivojlanishi uchun zaruriy omildir. Bunday munosabatlar bolada ishonch, ijobiy hissiyotlar, hamjihatlik va o'z-o'zini anglash kabi sifatlarni shakllantiradi. Pedagoglar va psixologlar maktab muhitida sog'lom ijtimoiy aloqalarni rag'batlantirish orqali o'quvchilarning umumiy rivojlanishiga ijobiy hissa qo'shishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Ahror K., Izzatillo J. CREATING AN IQ DEVELOPMENT MOBILE APPLICATION FOR SCHOOL CHILDREN //Web of Teachers: Inderscience Research. – 2024. – T. 2. – №. 4. – C. 247-253.
2. Kayumov A. Elastiklik va Deformatsiyaning Vaqt Bo'yicha O'zgarishini Matematik Modellashtirish //Engineering problems and innovations. – 2024. – T. 2. – №. Spes. 2 DI.
3. Zulunov R. et al. Detecting mobile objects with ai using edge detection and background subtraction techniques //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 508. – C. 03004.
4. Yusubjanovich S. N., Muminjonovich K. A. SINOV YORDAMIDA TRIKOTAJ MAXSULOTLARINI SHAKL SAQLASH VA DEFORMATSIYALANISH JARAYONLARINI MONITORINGI //Al-Farg'oniy avlodlari. – 2024. – №. 4. – C. 338-343.
5. Каюмов А. М. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПАРАМЕТРОВ ИСПЫТАНИЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ТИПА ТРИКОТАЖНОГО ПОЛОТНА //Universum: технические науки. – 2025. – Т. 3. – №. 3 (132). – С. 30-32.

6. Kayumov A. TECHNOLOGIES OF TECHNICAL MACHINE EXPERTISE //Journal of technical research and development. – 2023. – Т. 1. – №. 3. – С. 96-99.
7. Ahror, K., & Shohjahon, U. (2024). Analysis of a program that provides additional services for visitors to resorts. *Miasto Przyszłości*, 48, 264-269.
8. Зулунов, Р. М., & Каюмов, А. М. (2022). Искусственный интеллект-от мифологии до машинного обучения. In *Proceedings of International Educators Conference* (Vol. 1, No. 2, pp. 25-30).
9. Halimovich, T. T., Mamirovich, I. S., Muminovich, K. A., Solizhonovich, A. S., & Valerievich, S. Z. (2020). Monte Carlo method for constructing an unbelised assessment of diffusion problems. *European science review*, (1-2), 7-12.
10. Kayumov, A., & Maxamadjonov, N. Mobil qurilmalar ishlab chiqish fanini o'qitishda suniy intellektning ro'li. In *Conference on Digital Innovation: "Modern Problems and Solutions"*.–2023.
11. Xayitov, A., & Kayumov, A. Current and future challenges of soft-ware engineering for android applications. In *Conference on Digital Innovation: "Modern Problems and Solutions"*.–2023.
12. Muminjonovich, K. A. (2023). To'qimachilik korxonalari salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish. *Journal of technical research and development*, 1(1), 77-80.
13. Muminjonovich, K. A. (2023). Best programming languages to learn in 2023. *Journal of technical research and development*, 1, 1.
14. Kayumov, A., & Mirzakarimov, B. (2023). Проблемы обучения языку программирования java в образовательных системах. *Потомки Аль-Фаргани*, 1(2), 23-26.
15. Kayumov, A., & Mirzakarimov, B. (2023). The challenges of teaching java programming language in educational systems. *Потомки Аль-Фаргани*, 1(2), 23-26.
16. Kayumov A. Development of mathematical models for detecting defects in fabric on textile machines //Journal of technical research and development. – 2023. – Т. 1. – №. 2.